

Obres a l'església parroquial de Manacor: segle XIX

Jaume Cabrer Lliteres, canonge exarxiver de la Seu de Mallorca

Resum

Aquest treball presenta a les Jornades històriques de la ciutat de Manacor del mes de maig de l'any 2014 un aplec de documents de finals del segle XIX que expliquen la història i les circumstàncies en què, en el terme de pocs anys (1887-1893), decidiren la construcció de l'església actual de Nostra Senyora dels Dolors.

S'ha de considerar aquest escrit una continuació de l'escrit presentat a les Jornades del 2012, i publicat ja en el tom 7è, pàgina 147 i següents. Aquí es poden repetir els punts expressats en el resum de 2012:

1. Intentam donar així una resposta a la pregunta que amb freqüència s'ha fet: per què es va enderrocar l'església vella? Els pobles veïns antics (Felanitx, Artà, Sineu...) tenen tots esglésies gòtiques i després acabades en estil barroc, a diferència de Manacor.

2. Presentam altres documents de fets que foren decisius per començar les obres del temple neogòtic que avui tenim, el qual quedà sense acabar el 1932 quan morí el rector Rubí i es produí un canvi de circumstàncies polítiques a Espanya.

3. La comunicació escrita està redactada en llenguatge col·loquial del carrer que parlem cada dia en la nostra convivència. Els documents estan redactats en castellà, que era el costum a l'Església de Mallorca en el segle XIX.

Quasi tots els documents estan presos de l'Arxiu parroquial de Nostra Senyora dels Dolors (1887-1893). Solament presentam els documents que certifiquen les decisions definitives per començar les obres d'una nova església neogòtica: l'actual temple de la parròquia dels Dolors de Manacor.

Introducció

El darrer document presentat en el nostre treball de les Jornades de 2012, ja publicat al tom VII, pàgina 147 i següents, és l'aprovació que fa el bisbe de Mallorca d'una nova Junta d'Obres l'any 1882. Aleshores s'havia presentat un nou projecte per a l'església de Manacor, que era obra de Joaquín Pavía, arquitecte provincial, que també havia dirigit les quatre torres de la nova façana de la catedral de Palma, després del terratrèmol de 1851; que havia creat problemes a la nostra catedral de Mallorca. Fa anys que en una sala del pis superior de la casa rectoral es trobaven algunes papers d'aquest projecte, que avui estan perduts.

No consten per escrit els motius per què no començaren les obres en aquest any de 1882; crec que en aquell moment ja s'havia pres la decisió de construir un creuer per a eixamplament de l'església vella. Tal volta no es posaven d'acord en quines mides havia de tenir el creuer, i fins a quin punt havien de tomar part de l'edifici vell; crec que el volien conservar. L'ecònom Jaume Santandreu, que havia estat cap de les obres des de 1868, havia edificat a 1877 (feia 5 anys) una quarta capella fonda, dedicada a la Immaculada, a la part de tramuntana, que reduïa la possible amplària del futur creuer.

Quatre anys més tard, el 1886, hi ha un esdeveniment important a la parròquia de Manacor: per unes oposicions a parròquies vacants és nomenat rector de Manacor Rafel Ignasi Rubí Pocoví; és natural de Montuïri i ha estat ecònom de Sineu, on ha edificat un creuer nou a l'església, també amb projecte de Joaquín Pavía; la seva família té en aquell moment dos religiosos i dos nebots capellans, es conserva la seva casa de Ca'n Pofanc, que més tard serà l'habitatge de l'Il·lustríssim Honorat Ribes Rubí, i avui d'un canonge de Mallorca, Bartomeu Moll Ribes, de la mateixa família. De jove havia habitat a Manacor, quan un oncle seu, de la comunitat de dominicans, suprimida pel govern el 1835, havia pogut ser cridat des de Roma a Manacor per a custodi de l'església de Sant Vicenç Ferrer. El seu oncle habitava en el carrer del metge Cabell, avui del Baix Riera, a prop del convent. És nomenat rector de Manacor, on estarà fins a la mort, el 1932. Està a l'edat madura dels 40 anys amb salut, experiència i sense complexos, ell serà el motor de les obres de la parròquia. L'ecònom anterior, Jaume Santandreu, queda retirat al mateix Manacor amb la pròpia família.

Documents

Document I: Arxiu parroquial, llibre 230, f. 2. El rector Rubí amplia la Junta d'Obres, 21 d'octubre de 1887.

Se reunen convocados por el Rdo. cura párroco Rdo. D. Rafael I. Rubí los Sre.s D. Gui-

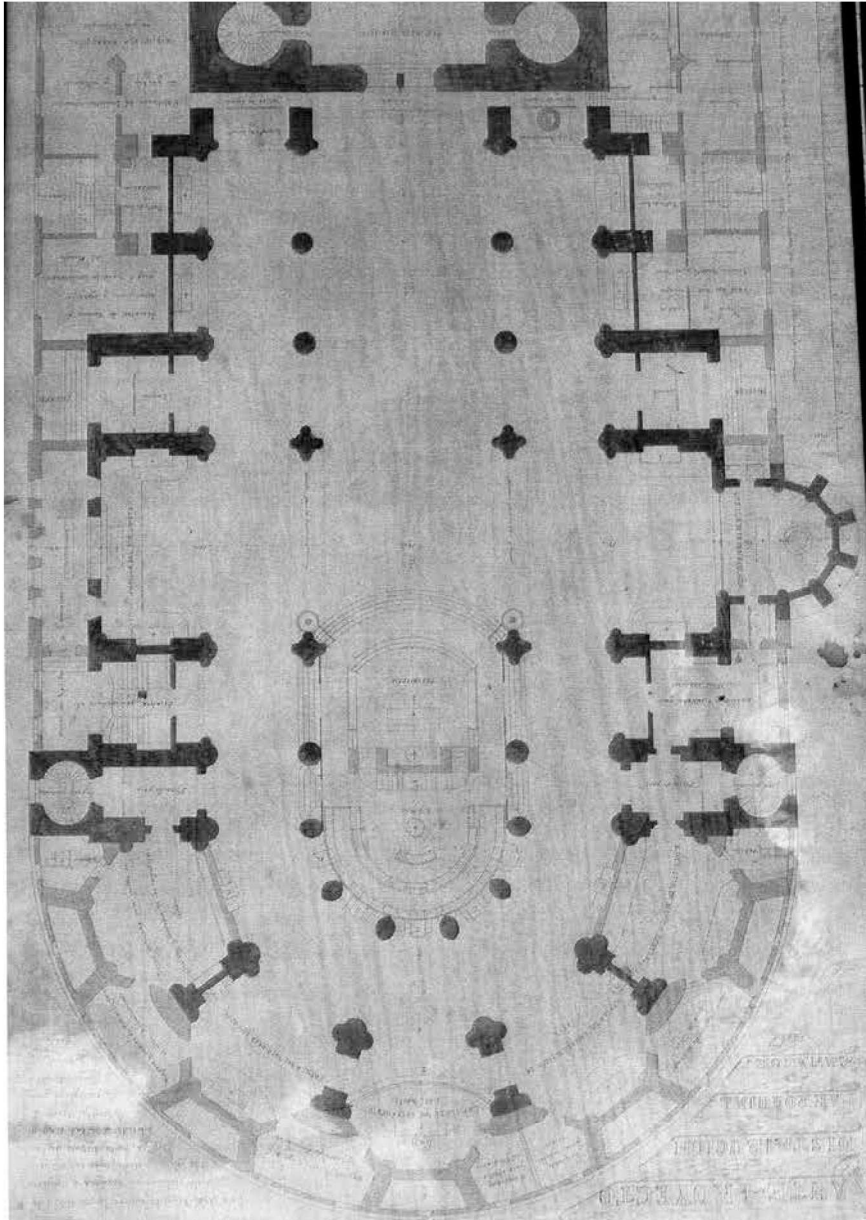
llermo Oliver Morey, coadjutor-el Mag. Sr. Alcalde – Sr Regidor Síndico =D. Martín Bonet y Truyol-D. Juan Amer y Servera- D. Guillermo Muntaner y Font- D. Lorenzo Caldentey Perelló- D. Miquel Amer y Servera, que componían la junta de obras, para el examen de las cuentas últimas y suplicarles que continuaran en el cargo y proponerles ampliar la iglesia parroquial, ya que la actual es insuficiente y visto que sus antecesores lo habían creído necesario intentar la ejecución de dicho ensanche de la iglesia. Se determinó ampliar la junta y la presentó con fecha del 21 de octubre al Sr. Obispo para su aprobación siendo sus componentes:

Sr Cura Arcipreste Presidente,	Mag. Sr. Alcalde Vicepresidente,
R. D. Jaime Bosch Sureda Bef.,	R.D. Sebastián Alzina Febrer Bef.,
R. D. Guillermo Oliver Morey Coad.,	R.D. Sebastián Llull Riera Coad.,
R. D. Gabriel Riera Caldentey Coad.,	R.D. Antonio M. Alcover Sureda Coad.,
Sr. Regidor Síndico,	Sr. D. Martín Bonet Truyol,
Sr. D. Sebastián Rosselló Nadal,	Sr. D. Juan Amer Servera,
Sr. D. Juan Riera Rosselló,	Sr. D. Guillermo Muntaner Font,
Sr. D. Lorenzo Caldentey Perello,	Sr. D. Miquel Amer Servera,
Sr. D. Pedro Bosch Sureda,	Sr. D. Rafael Rosselló Nadal,
Sr. D. Antonio Galmés Fullana,	Sr. D. Bartolomé Truyol Bonet,
Sr. D. Miguel Perelló Suasi albañil,	Sr. D. Jaime Soler Font herrero,
Sr. D. Miguel Parera Ferrer alfarero y	Sr. D. Juan Soler Suñer carpintero.

Document II: Arxiu parroquial, llibre 230, f. 3, 9 de desembre de 1887.

Se reúne por primera vez la junta de obras nombrada por el Exc. Sr Obispo. Fueron nombrados secretario y vicesecretario de dicha junta el Rdo. D. Guillermo Oliver Morey coadjutor y el Rdo. D. Antonio Maria Alcover respectivamente. Se nombró depositario a D. Pedro Bosch y Sureda y contador al Rdo. D. Sebastián Llull Riera coadjutor. Señalaron después para la siguiente sesión el día diecinueve del mismo mes, en que tratará del modo que se crea más asequible y más ventajoso para realizar el ensanche de esta iglesia parroquial y que plano adoptar.

Convidats per aquesta Junta vénen a Manacor l'arquitecte diocesà Sr. Guasp; Pep Barceló, enginyer naval, i Bartomeu Ferrà, per estudiar els plans de Pavia i les idees i desitjos del nou rector i de la nova Junta per a l'eixamplament de l'església. Crec que el Sr. Pavia en aquell moment ja no era a Mallorca. Pep Barceló és propietari de la finca dels Bessons, dins el terme de Manacor a la part de Petra, té casa a Manacor i ve al poble amb molta freqüència, és enginyer naval; i Bartomeu Ferrà és un gran mestre d'obres de Palma, molt valorat per la seva cultura i experiència. Manacor està a 50 km de la Ciutat de Mallorca amb un camí deficient, tant el que ve d'Algaida per Porreres i Albocàsser, com el que ve per Algaida, Montuiri i Vilafranca.

Plànol de l'església proposat el 1888.

El senyor Barceló i el senyor Ferrà, escoltades les opinions de la Junta i estudiat, in situ, l'estat de l'església vella, es decideixen a presentar un projecte nou, d'una església nova, ampla, de tres naus, d'estil neogòtic (com el projecte Pavia) damunt el solar de l'església vella, i tirar a baix tota l'església vella. És un projecte ambiciós i de futur. En la memòria es compara a l'església de Santa Eulària de Palma. En dues dates de 1888 enviaren a Manacor el projecte i la memòria, el 24 de maig i el 10 d'agost. Aquests dos documents foren presentats a les Jornades de 2004 i estan publicats; però no foren acceptats més tard. Aquí presentam quatre documents d'agost, novembre i desembre de 1888 que són un comentari a la reacció que provocaren aquests dos documents.

Document III: 20 d'agost de 1888, Arxiu parroquial, llibre 230, f. 4.

En la sesión celebrada por la junta de obras se trató si debía o no adoptarse para el Ensanche de esta iglesia el anteproyecto presentado por los Srs. Barceló y Ferrá y conociendo los distintos pareceres ya de adoptar el mismo plano ya de que construyera en otro lugar, a fin de que esta villa tuviera tres iglesias de mucha capacidad se acordó nombrar una comisión compuesta por el señor párroco, Magnífico Alcalde, D. Jaime Bosch y D. Sebastián Llull presbíteros, D. Juan Amer, D. Lorenzo Caldentey para que meditaran seriamente las proposiciones antedichas y formularan el dictamen, dando a conocer lo que crean más ventajoso y más útil a la villa. Aceptaron dichos señores el encargo uniendo al que en concepto de albañil forma parte de la junta D. Miguel Perelló, quien también acepto el formar parte de dicha comisión.

Document IV: 26 de novembre de 1888, Arxiu parroquial, lligall 8.

Contestando al oficio que esa junta tuvo a bien dirigirme de fecha 22 corriente y no habiendome sido posible conferenciar largamente con el señor Ferrá sobre lo resuelto en la sesión del día anterior pues nos vimos de paso y solo hablamos unas pocas palabras, adjunto remito mi parecer sobre el particular y como mañana si Dios quiere marcho a Barcelona donde pienso permanecer unos 20 días, suplico a esa junta que tratándose de proyectos que yo no considero aceptables, ni convenientes se entiendan con el Sr. Ferrá que quizás sabrá almodarse a sus exigencias. José Barceló (rubricado)

Document V: 5 de desembre de 1888, Arxiu parroquial, lligall 35.

Cumpliendo con el encargo que la junta de obras de la iglesia parroquial Manacor que se sirvió confiarme tengo el honor de remitir a usted el plano croquis de una segunda distribución de dicha iglesia cuya explicación va escrita en el mismo plano. Esperando que por su medio podrá formarse idea de las ventajas y desventajas que ofrecería la realización del pensamiento formulado por dicha Junta de obras y el en el oficio que me dirigió el 22 de noviembre del 88. Bartolomé Ferrá (firmado).

Document VI: 11 de desembre de 1888, Arxiu parroquial, llibre 230, f. 5.

Reunida la Junta de obras el señor presidente dió conocimiento a la misma de la comunicación del maestro de obras D. Bartolomé Ferrá y presentó el nuevo plano croquis de una segunda distribución y ensanche de esta iglesia parroquial, que examinado por la junta y reconociendo que se triplica la cabida de la misma, sin expropiaciones ni molestias a los vecinos de la plaza de Palacio, por unanimidad fue aprobado y acordado que se escriba al señor Ferrá para que lo desarrolle y complete para poder principiar cuanto antes las obras. En la misma reunión acordose pagar al Sr. Ferrá los derechos de proyectos, memorias, contestaciones, un marco y gastos de viaje que según indicación del mismo importan 265 pesetas. Reconociendo la junta que la petición de honorarios había señalado el Sr. Ferrá el minimum, determinó que contara que para ello se le de un voto de gracias.

A partir d'aquest moment no hi ha testimonis que es començàs cap obra i la situació crec que es pot resumir en els següents punts:

1. El clero no volia tomar l'església vella, o volia aprofitar parets i altres parts de l'edifici.
2. Els tècnics no volien construir damunt parets velles desiguals i amb mals fonaments.
3. L'Ajuntament tenia por de la reacció dels veïnats, com havia passat l'any 1870, particularment en el cas dels edificis adossats a l'església vella.
4. Les Autoritats Provincials tenien por de la ruïna en l'edifici vell.

Sí, tots acceptaven l'estil neogòtic que en aquell moment s'estava aplicant a Mallorca; tal com és la façana del portal major de la catedral, i l'església del Seminari, que es veuen molt bé des de la mar; sabem que Antoni Maria Alcover, que era present a la Junta, tenia preferència per l'estil romànic (parroquia de Son Carrió) i no li agradaven esglésies tan altes. També consideraven més convenients uns mestres d'obres del poble, que no que vinguessin de Ciutat, i llavors no hi havia tants d'arquitectes com ara.

Així passen en relacions intermitents entre el rector en nom de la Junta i els senyors Barceló i Ferrà el 1889, 1890 i part de 1891. Aquest any es produeix un canvi perquè la capella fonda de la part de migdia, de sant Josep, dona senyals de ruïna i s'ha de tomar, i vénen els documents que són decisius per fer l'església nova presentats a continuació. El Sr. Ferrà ja fa temps ha decidit aturar la seva oferta d'una església nova de tres naus (plànol presentat després del document II).

Document VII: 15 de maig de 1891, Arxiu parroquial, llibre 230, f. 7.

Reunida la junta de obras expuso el Sr. Presidente que el albañil de esta parroquia D. Salvador Riera le había manifestado que la capilla de San José se encontraba en un estado, sino ruinoso, al menos muy peligroso. El Sr. Presidente aprovechó la ocasión de que D. José Barceló se encontraba en Manacor y le invitó a fin de que emitiera un dictamen con realización a este asunto y convino con el modo de pensar que dicho albañil Salvador Riera y en su consecuencia acordó unánimemente invitar a 4 albañiles acompañados del maestro de obras D. Antonio Riera a fin de que se examinase detenidamente dicha capilla y emitieran su dictamen a fin de proceder después según más bien y conveniente les parezca.

La capella fonda de sant Josep havia estat edificada a principis del s. XVIII a la part de xaloc de l'església vella.

Document VIII: 20 de maig de 1891. "Ensanche de la Iglesia Parroquial". Arxiu parroquial, llibre 230, f. 7.

En la reunión de la junta de obras de la parroquia el Sr. Presidente expuso que habiendo examinado detenidamente el maestro de obras y albañiles designados en la última sesión la cúpula de la capilla de San José han convenido todos en que su estado es inminentemente ruinoso, como lo demuestran las grietas nuevamente abiertas desde su última reparación y que consideran muy prudente que se incomunique lo más pronto posible. Seguidamente el Presidente hizo historia sobre el Ensanche tantas veces proyectado de esta iglesia parroquial y recordó a la junta la imposibilidad conocida de hacer una iglesia nueva destruyendo la existente, ni de realizar los dos croquis de que se ha hecho mención en las sesiones anteriores, suplicando a la junta se sirviera estudiar la idea de añadir a la iglesia una capilla o crucero sencillo y nuevo ábside sin salir de la actual sacristía y con ello considerar muy factible obtener grandes ventajas sin oposición alguna de parte de los fieles de esta. La junta después de una razonada discusión aprobó el último proyecto y que también el día siguiente se construyera el tabique a la entrada de la capilla de San José para su incomunicación. Se determinó dar cuenta de ello al Sr. Obispo como también de nombrar el ingeniero mecánico D. José Barceló para la dirección de las obras de la capilla de San José y proyecto de ensanche. Expuso también el Sr. Presidente la conveniencia de estudiar un nuevo rasante de la plaza del Palacio para poder bajar el piso de la actual iglesia lo cual se aceptó por unanimidad reconociendo las muchas ventajas que eso reportaría. Por último pidió el Sr. Presidente a la junta su parecer sobre si el gasto de las obras de la capilla de San José habían de continuarse en los libros de la obraría de San José o continuarse en las cuentas de las obras generales de la Iglesia. Convinieron por unanimidad en lo último.

Document IX: 22 de maig de 1891, Arxiu parroquial, llibre 8. Permís del bisbe.

Exmo e Ilmo Sr.

Avisado de que la cúpula de la capilla de San José de esta iglesia parroquial se había agrietado considerablemente he reunido a la Junta de Obras y oído el dictamen que previo examen ha resuelto en sesión de ayer incomunicar dicha capilla y comenzar luego las obras de reparación bajo la dirección del Sr. D. José Barceló y Rungaldier, si me-

rece la aprobaci3n de V.E.I. suplica la misma junta a V.E.I. que se servia concedernos la debida autorizaci3n para el transporte de materiales en domingo, tambi3n se agradecer3a a V.E.I. que concede indulgencias para los que ayuden a la ya consabida obra.

Document X: 22 de maig de 1891, Arxiu parroquial, llibre 230, f. 8.

El Sr. Obispo concede permiso para el derribo de la capilla de San Jos3, autoriza el transporte de materiales en domingo y concede 40 d3as de indulgencia a todos los que de alg3n modo contribuyan a las obras que se efectuen en la iglesia parroquial.

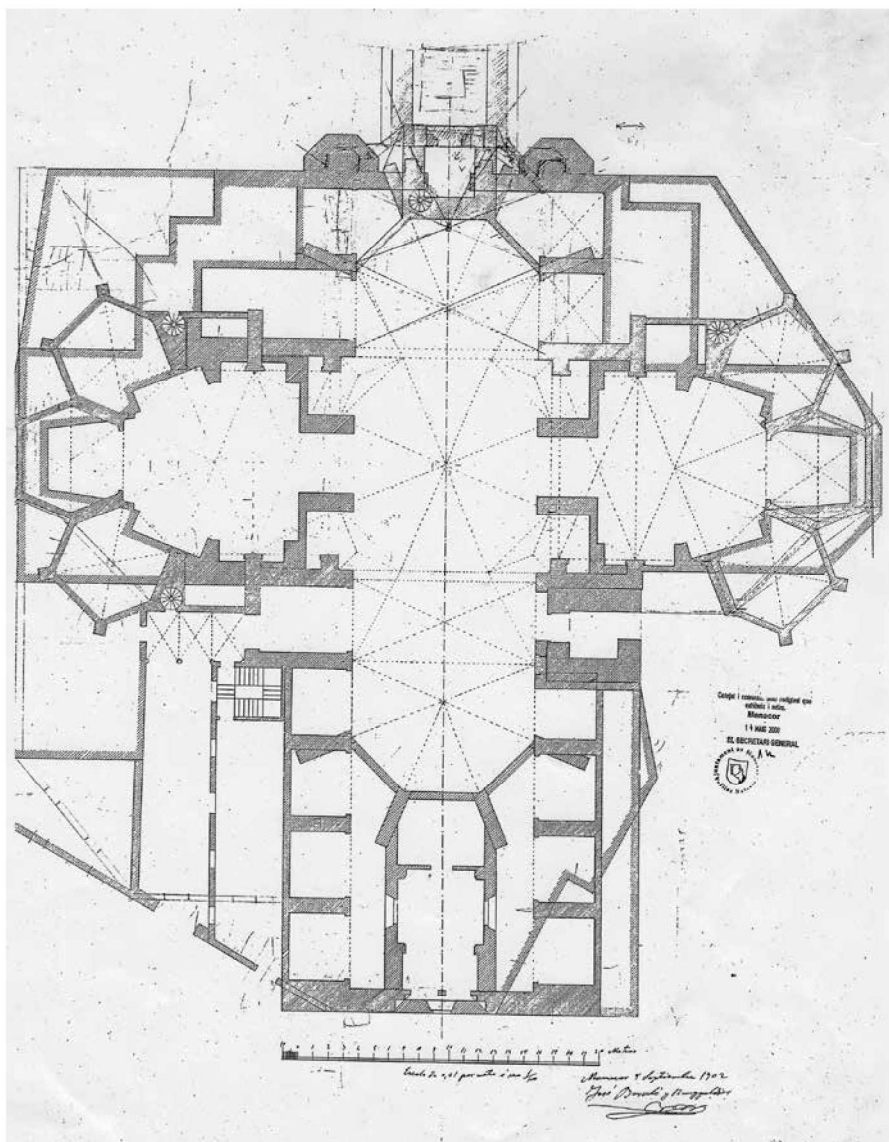
Document XI: 23 de maig de 1891, Arxiu parroquial, lligall 8. El Sr. Barcel3 acepta l'enc3rrec.

En vista del acuerdo tomado por la Junta de Obras de la iglesia parroquial de esa villa en reuni3n celebrada el d3a 20 del que cursa encarg3ndome de la direcci3n de las obras de reparaci3n en la capilla de San Jos3 cuyo acuerdo tiene usted a bien comunicare en oficio de fecha 21 del mismo pueda usted significar a dicha Junta que acepta gustoso el encargo pues tendr3 un especial placer en cooperar con mis escasos conocimientos a la restauraci3n y embellecimiento de su iglesia parroquial. A este efecto y secundando los deseos de esa Junta pasar3 a esa Dios mediante el martes veintis3is no habi3ndolo hecho hoy por o habermelo permitido mi delicada salud. Jos3 Barcel3 (rubricado).

Document XII: 6 d'octubre de 1891, Arxiu parroquial, llibre 230, f. 9. El Sr. Barcel3 presenta projectes.

El ingeniero Sr. Barcel3 expone ante la Junta de Obras que habiendo estudiado el proyecto de edificaci3n de la capilla de San Jos3 cree lo m3s econ3mico construir un brazo de Crucero que correspondiendo a una c3pula central de la iglesia existente favorecer3 e impulsari3 la construcci3n de un segundo brazo de Crucero en la capilla de la Asunci3n de la Virgen con lo cual tendr3a Manacor aumentada la capacidad y esbeltez de su iglesia parroquial. Fue aprobado por unanimidad tal proposici3n y se encarg3 al Sr. Barcel3 de que se presentara un croquis, tambi3n se acord3 subasta el derribo de la capilla.

Un mes despr3s, el 4 de novembre de 1891, el Sr. Barcel3 presenta a la Junta una mem3ria del que ser3 un futur projecte, mem3ria que no mostram aqu3 perqu3 est3 publicada a les Jornades de Manacor de 2004 i que acompanyam amb aquesta fotografia presa de l'Arxiu de l'Ajuntament de Manacor de 1902, que projecta l'edifici nou damunt el per3metre de l'edifici vell; dibuix ja presentat el 1893 pel senyor Barcel3.

Projecte definitiu d'en Barceló, extret de l'Arxiu de l'Ajuntament segons la memòria de 1891.

Document XIII: 31 de gener de 1893, Arxiu Municipal, llibre d'actes.

Plano obras iglesia.

Diose cuenta de una comunicación del Sr. Rector de esta villa de fecha 28 del actual acompañatoria de un plano de la parroquia modificado con líneas azules para su aprobación y el Ayuntamiento considerando estar conforme lo aprobó en todas sus partes.

Document XIV: 1 de diciembre de 1893, Arxiu parroquial, lligall 16.

A la solicitud dirigida por V. al Ayuntamiento de esta villa con fecha 23 de noviembre último, recayó en primero del que cursa el acuerdo que transmito: vista la instancia dirigida a este Ayuntamiento por el reverendo Cura Arcipreste de esta villa D. Rafael Ignacio Rubí en 23 de noviembre último, solicitatoria de reforma del proyecto trazado para el ensanche de esta parroquia, vista los planos trazados por el Sr. Pavia, arquitecto provincial, y acordado por la Junta de Obras de la iglesia trazados por el ingeniero Sr. Barceló Rungaldier; resultando que la variación acordada no perjudica a ningún camino ni servidumbre pública, siendo de exclusiva competencia del Ayuntamiento acordar respeto del ornato público: resultando que los Ayuntamientos según R.O. de 29 de marzo de 1878 pueden variar las alineaciones de calles y plazas mientras no lastimen derechos adquiridos. Considerando que los otros proyectos para la parroquia de esta villa llevan consigo el sello de reconocida utilidad pública por el uso a que están destinados, respondiendo además a necesidades imperiosas del común de vecinos. Considerando que la variación introducida por el levantamiento de los planos que tienen que regular las obras de referencia ofrece mayores ventajas al dominio público en general y en particular al interés de la localidad que no ofrecía el plano trazado por el Sr. Pavia y como a tenor de lo dispuesto por la ley de 20 de agosto de 1873 debe obtener la aprobación el plano que mayores ventajas ofrezca la corporación municipal en sesión de este día ha tenido a bien aprobar la modificación de las obras proyectadas en el plano presentado por el Sr. Rubí, cura arcipreste, el 23 de noviembre último.

Conclusió

Tal com havia decidit la Junta d'Obres, es va tomar la capella antiga de sant Josep, i es va donar tota l'amplària possible en el creuer per l'eixamplament de l'església antiga en l'estil neogòtic del projecte Pavia. La història d'aquest creuer està escrita amb tots els detalls en un tom que es guarda a l'Arxiu parroquial. Devers l'any 1900 acaba aquest llibre; la Junta d'Obres queda reduïda a poques persones: el rector Rubí, l'enginyer José Barceló, l'escolà Toni Pocoví i el mestre d'obres Miquel Fons, que ja dins el segle XX deixaren l'església tal com està avui; s'aturaren les obres l'any 1932 quan morí el rector Rubí. Necessita acabar la façana. El senyor Barceló quedà malalt, immòbil, assegut a una cadira, i morí el 1909; ja abans d'aquesta data fou substituït per l'arquitecte Gaspar Bennasser, del qual queden moltes obres fetes a Palma (Gran Hotel, plaça de toros, etc.). Aquest creuer, a cada costat, té l'amplària de tres capelles de l'església vella i

forma una creu llatina; entre elles: capella dels Goigs, capella de la Puríssima, capella de l'Esperança, capella vella del Sant Crist, etc. De l'església vella queden les mides de l'amplària de la nau llarga i les dues capelles adjacents o veïnes a l'altar major vell, que avui estan dedicades a sant Antoni de Viana i a sant Francesc d'Assís, que no es tiraren a baix. També queden les dues torres de la façana antiga, gòtiques de l'església vella, que aguanten el nou absis adjacent al nou campanar, que es diu torre Rubí; són un record. Si haguessin fet el meu gust, haguessin deixat el vell absis i el vell campanar, que eren obra del rei de Mallorca Jaume II, però la nau principal hauria quedat curta. El poble col·laborà amb jornals i transports, sempre faltaren doblers, que es recolliren de donatius del poble i dels devots al Sant Crist. Falta una història de la construcció i una història també de les imatges dels retaules i altres, antics i moderns, que enriqueixen el temple.

Dues torres antigues adossades al campanar nou.